

DİN VE EĞİTİM BAĞLAMINDA BİR DEĞER OLARAK İNSANDA GÜVEN DUYGUSU

Davut İŞIKDOĞAN*

Öz

Güven, insan ilişkilerinin zayıfladığı özellikle son yüzyılda ihtiyaç duyulan önemli bir duygu ve olgudur. Küreselleşme, getirdiği avantajlarla birlikte, toplumsal güvene olumsuz yönde etki eden birçok eylem kalıplarıyla da bireye etki etmiştir. Bunlardan en önemlisi de güven duygusunun zedelenmesi olmuştur. Bu olumsuzluğun giderilmesi için güvenin tekrar oluşturulması gerekmektedir. Güven duygusu hem insanın yaşamını sürdürmesi hem de sağlıklı bir toplum yapısı için oldukça önemlidir. Hem din ve inanç referanslarında hem de insan psikolojisiyle ilgili çalışmalarda değer olarak güvene yapılan vurgular bulunmaktadır. Bu kaynaklarda güvenin, bireyin varoluşunu ve fitri potansiyellerini göstermesindeki etkisine yönelik tespitler, bu duygunun yeniden inşası için yol gösterici özelliktedir. Bu yönüyle literatürde yer alan çalışmalar çerçevesinde hem din ve inanç açısından hem de değer olarak güven duygusunun eğitimle kazandırılması imkânı çalışmaya konu edilmiştir. Çalışmada bu verilerden yararlanılarak güven duygusunun neliği, insanın güvenle ilişkisi bağlamında ona olan ihtiyacı, din ve inancın güvenle ilişkisi ve bireyde güvenin oluşumunda değerler eğitiminin katkısı tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Güven, Din, İnanç, Eğitim, Değer.

THE FEELING OF TRUST IN HUMAN AS A VALUE IN THE CONTEXT OF RELIGION AND EDUCATION

Abstract

Trust is an important emotion and phenomenon that is needed especially in the last century, when human relations have weakened. Globalization, along with the advantages it brings, has also affected the individual with many action patterns that negatively affect social trust. The most important of these was the damage to the sense of trust. In order to eliminate this negativity, trust needs to be re-established. The feeling of trust is very important both for the survival of the person and for a healthy society structure. There are emphasis on trust as a value in both religion and belief references and studies on human psychology. In these sources, the determinations about the effect

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Makale Geliş Tarihi: 30.05.2022, Accepted / Kabul Tarihi: 08.06.2022

* Doç. Dr, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı, Diyarbakır, Türkiye

e-posta: isikdogan@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0002-5896-3833

of trust in showing the existence and innate potentials of the individual are guiding for the reconstruction of this feeling. In this respect, within the framework of the studies in the literature, the possibility of gaining the feeling of trust, both in terms of religion and belief and as a value, through education has been the subject of the study. In the study, using these data, the nature of the feeling of trust, the need for it in the context of the relationship with trust, the relationship of religion and belief with trust, and its contribution to the formation of trust in the individual in the context of values education were discussed.

Keywords: Trust, Religion, Faith, Education, Value.

GİRİŞ

İnsanlığın içinden çıkılmaz en önemli problemlerinden biri, beraber yaşayarak hayatı bir arada devam ettirme sorunudur. Sorunu ortaya çıkaran nedenler çağımızın toplumsal, kültürel ve ahlaki yapısından kaynaklanmaktadır. İnsan, en fazla ihtiyaç duyduğu birlikte var olmayı başaramamaktadır. Bundan dolayı, birbirine güvenmeyi öğrenmek, hayatı idame ettirmeyi başarabilmek için zorunlu hale gelmiştir. “Birey olarak kendini gerçekleştirip, var olabilmek için kendine güven” ise bu sürecin baş koşuludur.¹ Bireylerin kendi varoluşlarını ve birlikte varoluşları gerçekleştirebilmeleri için kendilerine ve birbirlerine güvenin öğrenilmesi zorunludur.

Güven kavramı herkes tarafından anlaşıldığı sanılan ancak izahı veya tarifi zor olan kavramlardandır. Birçok araştırmacı, güvenle ilgili yapılan tanımların çok sayıda ve farklı boyutlarda olduğunu söylemektedir. “Semantik olarak sosyo-antropo-pedago-teolojik boyutları da olan güven olgusu, öncelikle psikolojik temeli olan bir kavramdır. Bu bağlamda psikolojik olarak bir duygu durumunu da içeren güven duygusu, gelişen toplumlarda öncelikli olarak bireyin kendine olan saygısı anlamına gelen ‘benlik saygısı (self-esteem)’² olarak izah edilmektedir. Bireyler arası ilişki söz konusu olduğunda karşımıza çıkan güven kavramının sözlükte; “korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu, bir şeyden umulan, beklenen niteliğe inanıp ona göre davranma, yüreklilik, cesaret” şeklinde geçmektedir. Bunun yanı sıra; güven beslemek: Güven duygusu içinde olmak; güven kazanmak: davranışlarıyla, kendisine güvenileceğini göstererek herkesin güvenini elde etmek; güven vermek: güvenilir bir kimse ya da şey olduğu izlenimini bırakmak, güven duygusu uyandırmak; güveni sarsılmak: güvenemez olmak, güveni kalmamak³ anlamlarına gelmektedir.

¹ Ahmet İnam, “Her Şeyin Başı Güven”, *Sosyal Bilimlerde Güven*, ed. Ferda Erdem (Ankara: Vadi Yayınları, 2003), 13.

² Mustafa Koç, “Psikolojik ve Pedago-Sosyo-Teolojik Açıdan Güven: Din ve Değerler Psikolojisi Perspektifinden Analizler”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/33 (Ocak 2018), 1-38.

³ Ali Püsküllüoğlu (Ankara: Arkadaş Yayınları, ts.), “Türkçe Sözlük”, 58.

Güven duygusu incelendiğinde, öncelikle akla gelen başkalarına olan güvendir. Konuya ilişkin çalışmalarda, bireyin güvenilir kabul edilmesi için büyük oranda; “(a) sözünü tutması, (b) davranışsal bütünlük sergilemesi (özü sözü bir olması), (c) bir görevi yapacak yetkinlik ve beceriye sahip olması, (d) dürüst olması, (e) sorumluluk sahibi olması, (f) beklentileri karşılması”⁴ gibi özelliklere sahip olması gerektiği tespit edilmiştir. Güvenlik duygusu, ise genel anlamda her türlü güvenlik anlamında kullanılmaktadır. Kişinin kendi beklenti düzeyini düşürerek veya gücünü, becerisini vb. sınavacak durumlardan uzaklaşarak başarısızlıktan kaçınma eğilimi olarak değerlendirilir. Güvensizlik, bir yetersizlik duygusu, özgüven yokluğu, “başa çıkma yetisinden yoksunluk ve kişisel hedefleri, yetenekleri ve başkalarıyla ilişkileri konusunda genel bir belirsizlik ve kaygıyla tanımlanan bir durum”⁵ olarak karşımıza çıkmaktadır.

İstikrarlı bir toplum yapısı oluşturmak ve korumak için “sözleşmelerle, yaptırımlarla düzenlenmiş güvenilir sistemlere” ihtiyaç vardır. Ancak bu hiçbir zaman tek başına yeterli olmadığı gibi, ciddi maliyetler de içerir. Öte yandan Durkheim’in ifade ettiği gibi “bir sözleşmede her şeyi sözleşmeye geçirmek de mümkün değildir.”⁶

Güven kavramı kendisi dışında bilinen ve sosyal hayattaki iletişim sırasında sıkça kullandığımız diğer bazı kavramlar gibi soyut fakat kullanıldığı bağlama göre anlam kazanan bir kavramdır. Güven, “bütün toplumu ilgilendiren yararlı sonuçlar için, bireyleri gönüllü olarak iş birliğine iten ve bu yolla iyi toplumun oluşturulmasını kolaylaştıran temel değerdir.”⁷

Günlük hayatın birey ve toplum esaslı ilişkilerinde önemli bir etken olan güvenin insanlık tarihi kadar eskilere gittiği bilinmektedir. Güvensizliklerin hızlı bir biçimde yayılma imkânı bulduğu dünyada, güvenin eksikliği yakından hissedilmektedir. “Çok çeşitli kaynaklardan beslenen sıkıntıların, endişelerin ve kuşkuvarın bireylerarası ilişkileri, iş dünyasını, politikayı, ticari, ekonomik, sosyal, toplumsal, ahlaki hayatı olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Bunların içerisinde bizi en çok rahatsız eden problemlerden birisi de kuşkusuz güvensizliğin çok geniş alanlara yayılması ve bunun yeniden kazanılmasında ciddi bir atılım içinde olmamızdır.”⁸ Gittikçe zayıfladığını ve yıprandığını gördüğümüz güvenin ya da toplumun her kesiminde artan bir hızla kendini hissettiren güvensizliğin bir vakıa haline gelmesi, güvenin iyice işletilmediğinin açık bir işaretidir. Güvensiz ortam endişeleri, korkuları çoğaltmış, insan ve toplumla ilgili sıkıntıların, şikâyetlerin ve umutsuzlukların artmasına neden olmuştur.

⁴ Reşat Haydar Yılmaz, *Takım Üyelerinin Güven Duygusu ve Verimlilikleri Arasındaki İlişkiler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), 22.

⁵ Selçuk Budak, *Psikoloji Sözlüğü* (Ankara: Bilim Sanat Yayınları, 2002).

⁶ Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay - Derya Kömürcü (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999), 289.

⁷ Ferda Erdem, *Sosyal Bilimlerde Güven* (Ankara: Vadi Yayınları, 2003), 8.

⁸ Robert C. Solomon - Fernando Flores, *İş Dünyasında, Politikada, İlişkilerde ve Yaşamda Güven Yaratmak*, çev. Ahmet Karden (İstanbul: Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası, 2001), 31-34.

1. İnsanın Güvenle İlişkisi

İnsan, yapısı itibariyle, Kuran'da geçen nitelemeyle ahsen-i takvim düzeyinde fitrat özellikleriyle yaratılmış bir varlıktır. Bu özelliğiyle diğer varlıklara nazaran donanımlı ancak varlığının devamı için de hemcinslerine ve diğer varlıklara ihtiyaç duyan özelliktedir. Hayatının devamlılığını dışarıdan gelebilecek duygusal ve maddi tehlikelere karşı güven içerisinde geçirdiği ölçüde varoluşunu ortaya koyabilmektedir. Maslow da ihtiyaçlar hiyerarşisinde temel fizyolojik ihtiyaçların temininden sonra güven duygusunu önelemektedir. Maslow'a göre açlık, susuzluk ve diğer fizyolojik ihtiyaçlardan sonra bireyin kendini güvende hissetme ihtiyacı gelir. Kendini güvenli hissetmeyen bireyde, benliği koruma ve saldırganlık gibi davranış bozuklukları görülebilir.⁹

İnsan, fitraten kendisinde bulunan güvende olma eğilimiyle "önceden çizilmiş, değişmez düzenlere inanmak, güvenmek" istiyor. Güven, duygu olarak insanda bulunan, varoluşun temel bir özelliğidir. Dış dünyadaki güvencesizliğin ve insanoğlunun varlık olarak çaresizliğinin sonucu güvenmektir. Başka türlü de güvensizlikle baş etmek mümkün görünmemektedir. İşte bu noktada "hiçlikten, yokluktan, boşluktan doğrulmak, çıkabilmek için insan varlığının içinde taşıdığı gizil güce" güven diyoruz. Bu anlamda din, insana böyle bir güveni sunuyor.¹⁰

Güven, insanın yalnızca iç alemiyle veya bir diğer insanla kurduğu iletişimde ortaya çıkan duygu değildir. Güveni sadece bu şekliyle ele almak, bizleri yorumlama açısından yanlış noktalara götürür. Burada iki önemli nokta bulunmaktadır. Birincisi; güven, sadece insana özgü değildir. İkincisi; "insanda duygu olarak ortaya çıksa da ruhsal bir duygulanımla sınırlandırılmaz."¹¹ Güveni tesis etmek kendimize ve başkasına güvenmekle, ona değer verip onun hakkında olumlu düşünmek ve onu anlamakla başlar. Öte yandan insan ancak kendini güvenilir hale getirirse ona güvenilir.¹² Bu durumda güven ve güvenilirlik nasıl önemliyse kime ve nasıl güvenileceği de aynı derecede önemlidir. Bu konuda ortaya çıkan önemli güçlük ise güvenin hem verilip hem alınması, yani dönüşümlü olması ya da bireylerarası ilişkilerde sürdürülmesidir.

Güven kelimesinin çağrışımları, bu kelimenin, insanın bireysel ve toplumsal yaşamındaki önemine işaret etmektedir. İnsana güvenmek kendisine değer vermekle eşdeğerdir. Kendisine değer verildiğinin farkına varan insan, karşısındaki için elinden gelen ne varsa daha iyisini yapmaya çalışacaktır. İnsanlara, sahip oldukları güzel özelliklerinin farkında bulunduğu, kendisine saygının da bundan dolayı olduğu hissettirilirse, onun söz konusu özelliklerini geliştirerek kolayca idare edilmesi sağlanır. Övgüye değer özellikleri olmayanlar da kabul görme açısından benzer davranışları

⁹ Abraham Maslow, *Motivation and Personality* (New York: Harper&Row Publishers, 1970), 214.

¹⁰ İnam, "Her Şeyin Başı Güven", 18.

¹¹ İnam, "Her Şeyin Başı Güven", 21.

¹² Solomon - Flores, *İş Dünyasında, Politikada, İlişkilerde ve Yaşamda Güven Yaratmak*, 68.

sergilemeye başlar. Yanlış davranışlara sahip bir insan doğruyu kazandırmanın en iyi yolu, ona değerli insan muamelesi yapmaktır. Toplum değerlerinden uzaklaşmış olan insan, bu davranışından dolayı hoşnut olur ve layık görüldüğü şekilde karşılık vermek ister.¹³

Güven günlük hayatın her alanında aranan bir olgudur. Hem bireysel hem insanlar arası, hem de sosyal hayatın düzenlenmesinde önemli bir yer tutar. O karşılıklı ilişkilerin sürdürülmesinde bir bel bağlama, dayanma, sadık kalma, söz verme ve sözünde durma eylemidir. Bireyler arasında sürdürülen olumlu ilişkiler neticesinde ortaya çıkan güvenin hayatın akışı sırasında hissedilmemesi, düşünülmemesi ve yaşanmaması bir bakıma hayatın felç olması demektir. O, insan şahsiyetinin ve dünyaya karşı tutumunun temelini oluşturur. Burada “insanın kendini yalnızca fiziksel bakımdan güvenlik içinde değil, onun kendi varlığını ve dünyadaki yerini de güvenlikte hissetmesi söz konusudur.”¹⁴

Böyle bir değer her zaman samimiyet, doğru olma, dürüst olma, özüne ve sözüne bağlı olmayla beslenmesine ve ısrarla korunmasına ihtiyaç vardır. Bu durumda güvenin, karşılıklı olma, güvenen ve güvenilen ile kendine ve karşısındakine güvenme yönü vardır. Böylece karşılıklı itimat etme özelliği ortaya çıkar. Bu nedenle güven, düşüncelerimize, duygularımıza ve yaşayışlarımıza tesir eden bir olgudur. Böylece güven bizi başkalarına, onları bize yaklaştıran, onlarla iş birliğine ve sırlarımızı paylaşmaya iten bir durumun ifadesi olur.

Bununla birlikte insan, bireysel ve sosyal ilişkilerinde ve çok çeşitli ihtiyaçlarının karşılanmasında sürekli ileriye doğru bir atılım içindedir. O, bu itici güçler doğrultusunda önemli faaliyetlerde bulunurken, hep güvenli yaşama ortamını seçer. Burada bireyin kendini emniyet altına alma ve varlığını devam ettirme, güvenme, güven altında olma, bireysel ve sosyal alanda değerli, bağımsız ve sorumlu bir kişi olma dürtüsünün önemli bir payı vardır.¹⁵ Bu temel güçlerin başında insanın, hayatını güven içinde korumak, ömür boyu varlığını garantiye almak istemesi gelir. İnsan güven içinde yaşamak ister ve hep bunun arayışı içindedir. Çünkü hiç kimse güvenden vazgeçemez, güvenmeden ve güvence olmadan yaşayamaz. İnsan, hayat yolculuğuna onunla çıkar. Aslında insanların bireysel, sosyal yaşam ortamlarında karşılıklı güven duygusuna duydukları ihtiyaç, onları dayanışma, yardımlaşma ve iş birliğine götürür. O halde güven, her zaman ve mekânda, herkesin aradığı ve ortaklaşa paylaştıkları bir duygudur. Örneğin bir kimse tedavi için bir doktora, hakkını savunması için avukata ve mahkemeye, eğitim için okula ve öğretmene, temel ihtiyaçları için alışverişe vb. gittiğinde oralarda öncelikli olarak güven ve güvence arar ve her yerde güvenli olmayı

¹³ Abdurrahman Kurt, “Sosyal Güven ve Din”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/9 (2000), 277-289.

¹⁴ Solomon - Flores, *İş Dünyasında, Politikada, İlişkilerde ve Yaşamda Güven Yaratmak*, 27-35.

¹⁵ Kerim Yavuz, “Din ve Güven”, *Sosyal Bilimlerde Güven*, ed. Ferda Erdem (Ankara: Vadi Yayınları, 2003), 36.

bekler. Dolayısıyla o her zaman bireylerin ve kurumların yetkinliğinden emin olmak ister. Bu da insanın hiçbir zaman güvensizlik içinde bulunmak istemediğini, üstelik her zaman başkalarından ve geleceğinden emin olmayı düşlediğini gösterir.

Aslında güven köklü bir duygudur. Bu bakımdan insanda varlığın korunması ve emniyet altına alınması arzusu vazgeçilmez bir dürtüdür. İnsanoğlu bunun karşılanması için hayatı boyunca uğraşır. Böyle bir ihtiyacı gerçekleştirmek üzere insan her şeyi yapmaya hazırdır ve yapmaktan da geri kalmaz. Bunların sadece kendi içinde ya da kendi hayatında değil, aynı zamanda kendi ailesi, çevresi ve toplum hayatı için de gerçekleşmesini ister. Zira güven varlık içinde dayanma, bağlanma, sadakat gösterme, dürüst ve güvenilir olma gibi çok önemli pratik değerlerle örülmüştür.¹⁶

İnsanın kendine değer vermesi, kendini yükseltmesi, kendisinin kabul edilip sevilmesi doğrultusunda güdülerinin itişiyile ilerlerken, güvensizlikle karşılaşıyorsa onu aşmanın yollarını arayacaktır. Bu durum kişinin kendisi için geçerli olduğu kadar başkaları için de geçerlidir. Öyle ise güven sadece şahsi ilişkilerle sınırlı olmayan, sosyal ilişkiler için de önemli olan bir etkidir. Örneğin bir insan kendini, ailesini, çevresini, mahallesini, köyünü, kentini, ülkesini, inancını vs. güven içinde görüyorsa rahatlık hisseder ve mutlu olur. Dolayısıyla iç dünyasında kendini güvenli hisseden bir kimse gelecek açısından kendisini daha rahat görür. Bu durumda o eğilim ve planlarını sahip olduğu güvene göre ayarlar.

Bugün toplumun çok çeşitli katmanlarında güven, güvenilirlik ve sadakat problemi çok ciddi boyutlardadır. Toplum bunun karşılığını, hoşgörüyü, barış, erdem, iş birliği, dayanışma, refah gibi toplumu ayakta tutabilecek dinamiklerle bir yaşam felsefesi oluşturamamış olmanın verdiği sıkıntılarla ödemektedir.

2. Din ve İnançın Güvenle İlişkisi

Güvenle iç içe olan dini alana dikkat ettiğimiz zaman, insanlığın başlangıcına doğru gittiğimizde orada güvenle kaynaşmış bir din gerçeği ile karşılaşırız. Evrensel dinlere dikkat edildiğinde güvenin merkezi bir yeri olduğu ve buna önemli değer biçildiği görülür. Bu anlamda tarihsel süreçte insanlık, arayış ve güven ihtiyaçlarının karşılıklarını dinlerde bulmuştur. Yaşadığı evrende ve çevresinde meydana gelen maddi ve manevi tehditlere karşı, hepsine hükmedecek bir güce sığınma ihtiyacı her zaman olmuştur. Bu noktada “din, zaten korunmasız bir durumda olan insana, hazır bir çözüm sunmakta ve hayatın sürekliliği ile ilgili problemin cevabı din tarafından verilmektedir. Zira Tanrı en mükemmel koruyucudur.”¹⁷

¹⁶ Francis Fukuyama, *Güven - Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması* (Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1998), 170.

¹⁷ David Elkind, “The Origins of Religion in the Child”, *Review of Religious Research* 12/1 (1970), 35-42 akt: Faruk Karaca, *Dini Gelişim Psikolojisi* (Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık, 2016), 61.

Sosyal hayatta çok önemli işlevi olan güvenin, iki temel kavram olan “iman” ve “İslam” ile yakın irtibatı vardır.

İnsanın davranışlarıyla ilişkili olan iman ifadesi, dini olarak inancı ifade eder. Bu kelimenin kökü olan “e-m-n, huzur ve sükunette olmak, güvende olmak, güven vermek ve tehlikeye maruz kalmamak anlamlarına gelmektedir. Burada ortaya çıkan anlam, imanın huzur ve güvenlik kaynağı olmasıdır. İman sahibi mümin de hem inandığı gücün sağladığı güvenin içinde olan hem de başkalarına güven veren kişi demektir.”¹⁸

Kur’an-ı Kerim’de ifade edilen, “Allah’ı unutup da Allah’ın da (neticede) kendilerini kendilerine unutturduğu kimseler gibi olmayınız.”¹⁹ Ayeti “Allah’a gerçek imanın işlevini, insanı çözülmekten koruma ve onun kişiliğini bir arada tutma şeklinde tanımlanmaktadır. Diğer kavram, “s-l-m” kökünden gelen İslam’dır. İslam’ın filolojik anlamı ise, güvende olmak, tam ve bütün olmak, bölünmemek/parçalanmamaktır. Buradaki fikir, Allah’ın kanununu kabul etmek ve “teslim olmak” suretiyle kişinin dağılmaktan korunacağıdır.”²⁰ Müslümanlar karşılaştıkları zaman, “huzur”, “barış”, “esenlik ve güvenlik seninle olsun” manasında “selam” sözcüğüyle birbirlerine selam verirler.

İslam dünyasında kavram olarak kullanılan din “inanma, boyun eğme, bağlanma, teslim olma, yüceltme, hizmet ve kulluk etme, sorumlu, yükümlü ve borçlu olma, yol, gidiş, adet, hüküm, kanun, idare”²¹ anlamlarına gelmektedir. Her şeyden önce din kutsal ve ilahi varlığa kulluk etme fiillerinin tamamını kucaklarken başta Allah’a boyun eğme, hizmet etme ve her şeyini borçlu olduğu Allah’a itaat etme anlamına gelir. Bunların hepsi güvenle örülen yaşayışlar ve davranışlardır. Batı dillerindeki köklü din (Religion) kavramı ise inanma, ilahi gücün (kutsalın) yüceltilmesi, bağlanma, ciddi ve yoğun bir biçimde inançtan kaynaklanan Tanrı’nın varlığına inanma, tabiat ötesi, ilahi bir güçle belirlenmiş dünya düzenine ve yaşayış biçimine uyma, yüceltmeye değer, sırlarla örtülü bir güç karşısında yükümlülük taşıma ve benzeri anlamlar içerir.²² Bunların yaşanması da güvenle iç içedir. Her iki din kavramından hareketle, yani İslâm ve Batı dünyasında dinin kavramsal ve pratik hayata dönüşmesine bakıldığında özellikle dinde sıra ile; a) Kutsal yüce ya da ilâhî bir gücün varlığı, b) Akıl gücünün ötesinde olan bir varlığın kabul ve tasdik edilmesi, c) Buna dayalı dinî bir yaşayışın oluşması, d) Kutsal ve ilâhî varlığın insandan yapması ve yapmaması ile ilgili beklentileri vb. ön plana çıkmaktadır. Bu da bize dinin vazgeçilmez üç özelliğini ortaya koyar: Her dinde bir inanılan (Tanrı), bir inanan (insan) ve her ikisi arasında oluşan bir ilişki vardır.²³ Burada din inanan kişinin

¹⁸ Kurt, “Sosyal Güven ve Din”.

¹⁹ *Kuran-ı Kerim Meâli*, çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2008). Haşr 59/19

²⁰ Kurt, “Sosyal Güven ve Din”.

²¹ Günay Tümer, “Çeşitli Yönleriyle Din”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28/1 (1987), 213-267.

²² Tümer, “Çeşitli Yönleriyle Din”.

²³ Kerim Yavuz, “Din Psikolojisinin Araştırma Alanları”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (1982), 87-108.

inandığı yaratıcı varlıkla olan ilişkisini ve dünya hayatını düzenleyen bir özelliğe sahiptir. Böyle olunca o çoğu kez İslam ile eşanlamlıdır.²⁴ Aslında İslâm, din ve iman arasında içerik bakımından çok sıkı bir ilişki vardır. İşte yukarıda söylenen inanan, inanılan ve her ikisi arasındaki geniş kapsamlı ilişki ile birlikte oluşan üç oluşumlu temel yapıyı harekete geçiren imandır; onun fiile dönüşmesidir. Burada dinî inanca hayat veren, insanın inandığı Allah'a duyduğu güvendir. Çünkü o inanırken inandığı yüce varlığa güvenmektedir. Bu da her şeyden önce imanın bir güvenme ve emniyet duyma meselesi olduğunu gösterir.

Dinde güvenin alt yapısını daha iyi anlamak bakımından din ile özdeş olan "İslâm" kavramıyla birlikte yine dinden kaynaklanan insan ile Allah arasındaki bağı ifade eden iman ile Allah inancına temas etmekte yarar vardır. Bu vurgulama, İslâm dinindeki temel kavramların güvenle olan yakın ilişkisini görmek açısından önemlidir.

Kavram olarak "İslâm" "esenlik, uzlaşma, barış, emniyet, bağlanma, teslimiyet, huzur, mutluluk, kurtuluş" demektir. Bunların dinî anlamda insanın içinde yaşanması, onun aklıyla ve kalbiyle önce Allah'a inanıp O'nunla birlikte kendi kendisiyle ve çevresindeki insanlarla barış, huzur ve güven içinde bulunması söz konusudur. Buradan hareketle İslâm'da din, sağlam aklı olan insanları "kendi hür iradeleriyle doğruya ulaştıran ve onlara dünyada barışı ve mutluluğu, ahirette ise ebedî saadeti temin eden ilâhî bir sistem"²⁵ olarak görülür. Öyle ise İslâm başta kendini Allah'a verme, sağlam, güvenilir ve doğru bir yaşam biçimine açılmaktır. Bu şekilde inananlar Allah'a inanmakla, bireysel ve toplumsal yaşayışlarında sağlamlık, doğruluk ve güvenilirlik ilkelerini esas alabildikleri ölçüde dini kendi hedefleri doğrultusunda güven ve güvence içinde yaşamış olacaktırlar.²⁶ İçeriğini ilâhî kaynaktan alan İslâm dini insana yönelirken onu Allah'a güvenle bağlanan ve teslim olan bir kimse haline getirmeyi ve bu inançla sonsuzluğa açılmasını kendine görev saymaktadır. Böylece din insanlığın hem bu dünya hayatını hem de geleceğini, yani ebedî hayatı emniyet altına almayı hedefleyen bir özellik taşır.²⁷

Dinin insana geçişiyle ve Allah ile kendisi arasındaki bağı oluşturan imana gelince, o inanmak, kabul ve tasdik etmek, kalbe emniyet, huzur ve sükûn vermek demektir. Burada asıl olan, inanmada başta Allah'ın kabul ve tasdik edilmesi ve O'na güvenilmesidir. Böyle bir inanca bütün duygu ve düşünceleriyle katılarak içtenlikle bağlanan insan dinin kendine sunduğu bilgilere kesin doğru ve güvenilir bilgiler gözüyle bakarak hayatım bunlarla biçimlendirmeğe çalışacaktır. Bu da dini inancın dinde merkezî bir yeri olduğunu gösterir.

²⁴ Kerim Yavuz, *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1987), 19.

²⁵ Hüseyin Atay, *Kuran'da İman Esasları* (Ankara: Atay Yayınları, 1998), 69-71.

²⁶ Sachiko Murata - William Chittick, *İslam'ın Vizyonu İnanç ve Uygulama*, çev. Turan Koç (İstanbul: İnsan Yayınları, 2000), 99.

²⁷ Yavuz, "Din ve Güven", 32.

Allah inancına gelince, Allah özellikle evrensel dinlerde olduğu gibi İslâm dininde de inancın başı ve asıl kaynağıdır. İslam dinine göre, güvenin tek kaynağı Allah'tır. O'nun güzel isimlerinden biri olan "el-Mümin", "huzur, esenlik ve güven veren, kendisine güven duyulan, emniyet ihsan eden" demektir. Dolayısıyla Allah'a inanan biri, kendisinin de içerisinde bulunduğu bu alemin Allah'ın korumasında ve garantisinde olduğuna iman eder. Mümin, Allah'ın kudretine teslim olan, aklını ve kalbini en sağlam, ebedi, değişmez dayanağa yaslayan ve bu yolla huzuru elde eden kimsedir. Mümin, dünya ve ahirette refaha ve mutluluğa ancak güven ile kavuşabileceğini bilir.²⁸ Bu çerçevede Allah inancı (tevhid) en önemli temel esastır. O mutlak varlık olarak dinin hareket ve başlangıç noktasıdır.²⁹ Allah'ın isimlerinin bir kısmı çekici, sıcak, kucaklayıcı ve yakınlık duyulan isimlerdir. Bunlar esirgeyen, bağışlayan, affeden, (Gafur) merhametli (Rahim), görüp gözeten (Basir), koruyan (Hafız), bütün güzellik ve iyilikleri veren (Cemil), her şeye kefil olan (Kefil), sürekli yardım eden (Muin), vaatlerinden dönmeyen (Sadik'ul Va'd) ve adil (Adl) gibi isimlerdir.³⁰ Üstelik "Biz ona (insana) şah damarından daha yakınız³¹, "Nerede olsanız O (Allah) sizinle beraberdir"³², "Nereye dönerseniz, Allah oradadır"³³ âyetleriyle Allah hakkında sınırsız bir güven telkin edilmektedir. Böyle bir Allah inancı karşısında O'ndan hiç bir zaman ümit kesilmez. Çünkü O her türlü emniyetin, güvenin ve ümidin asıl kaynağıdır. İnanan insanlar için Allah gerçek dayanak ve sığınaktır. O gerektiğinde onları esirger ve bağışlar.³⁴

Böyle olunca Allah aynı zamanda güvenin ve güvencenin en yüksek dayanağı ve en emin otoritesidir. Din bunu başta O'na olan güven üzerine kurar.³⁵ İnanan insanlar Allah'a karşılıksız güvenir. Çünkü O'na gerçekten inananlar aynı zamanda gerçekten O'na güvenenlerdir. Allah'a inanmayanlar O'na güvenmeyenlerdir. Öyleyse inanç Allah ile vardır. Güvenmek için de inanmak gereklidir. Bunların dinî öğretilerle bireysel ve sosyal hayata dönüştürülmesi gerekir. İşte dinî inancı olanların hayatta kendilerini güvenilecek bir hale getirmeleri önemli bir sorumluluktur. Onlar güven ortamını hem kendi aralarında hem de başkalarıyla ortaklaşa kuracakları ilişkilerinde gerçekleştirmek ve dayanışma ortamı oluşturmak zorundadır.³⁶

Din, her şeyden önce bu dünyada Allah ile insan arasındaki ilişkiyi dinî inanç ve güvenle birlikte harekete geçirmekte ve bunu insanın kendinden ve bireyler arası

²⁸ Mehmet Görmez, *Hız. Peygamber ve Güven Toplumu* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017), 9.

²⁹ Toshihiko Izutsu, *Kuran'da Allah ve İnsan* (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1975), 69-70.

³⁰ Bekir Topaloğlu, "Esmâ-i Hüsnâ", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995).

³¹ *Kuran-ı Kerim Meâli*, çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2008), Kâf 50/16.

³² *Kuran-ı Kerim Meâli*., Hadid 57/4

³³ *Kuran-ı Kerim Meâli*., Bakara 2/115

³⁴ Murata - Chittick, *İslam'ın Vizyonu İnanç ve Uygulama*, 133-185.

³⁵ Atay, *Kuran'da İman Esasları*, 71-81.

³⁶ Yavuz, "Din ve Güven", 34.

ilişkilerden ayırmamaktadır. O din ve güven ilişkisini Allah, insan ve toplum düzeyinde karşılıklı olarak tesis etmeyi hedefler. Allah'a inanmak ve O'na bağlanmakla başlayan ve asıl kaynağından beslenerek inananlara ulaşacak olan güven kendisini insanda ve bireyler arasında fiilen göstermek durumundadır. Buradaki güven insandan Allah'a, O'ndan insanlara ulaşan gerçek bir güvendir. Bu çerçeveden bakıldığında zaman “din öncelikle bir bağlanma, ahit (mîsak) ve güvendir. Mümin, Allah’a ve O’nun dinine inanan, O’nun vaad ve vâdlerinin birebir gerçekleşeceğine güvenen kimsedir. Allah da kulundan böyle bir güven içinde olmasını, imanında ve bağlılığında sebat etmesini bekler. Bu yüzden iman, aynı zamanda bir mîsaktır. Dinin bütün insanlığa yapılmış bir güven, barış ve esenlik çağrısından ibaret olduğu, son hak din olan İslam’ın davetinde çok açıktır.”³⁷ İslam’a göre mümin kişi, Allah’a hem iman eden hem de güvenendir. Zira Allah’a iman eden birey, O’nun mahlukatına zarar veremez, güvenilmez biri olamaz; sadakatsiz ve vefasız olamaz. Çünkü Kuran’da net bir biçimde bildirildiği gibi iman bizatihi bir sözleşmedir ve güvenilir/emin olmaktır. Bundan dolayı “Erginlik çağına erişinceye kadar yetimin malına, sadece en iyi tutumla yaklaşın; ölçü ve tartıyı adaletle yapın. Biz herkese ancak gücünün yettiği kadarını yükleriz. Söz söylediğiniz zaman, yakınlarınız bile olsa adaletli olun, Allah’a verdiğiniz sözü tutun. İşte Allah size, iyice düşünesiniz diye bunları emretti.”³⁸ ayeti insanlar arası güvenin temellerine dikkat çekmesi bakımından dikkat çekicidir.³⁹

Dinî inancın yaşanışında insan ile Allah arasında çift yönlü bir güven vardır. Mümin Allah'a imanı ile tam olarak güvenir. Buna karşılık Allah da onu bütün endişe ve korkularından uzaklaştırarak kendini emniyette hissetmesini sağlar. Bu güven duygusu inançlı kimsenin imanı ile olur. Çünkü güven inancı oluşturur. İman ise kişinin kalbinde gelip geçici bir duygu değildir. O akıl, irade ve duygunun bilinçli ve kesin bir biçimde benimsenen ve sahip çıkılan bir olgudur. Böyle bir inanca sahip olan insan Allah'a kesinlikle güvenir. Bu güven basit ve kör bir güven değildir. Buna dayanan iman da inançlı kimseye her zaman ümit aşılır.⁴⁰

Dinde dinî inanç, güven, sadakat, emniyet, güvenilirlik esastır. Bunlar sadece birey ile Allah arasındaki ilişkilerle değil, bireyler arasındaki insanî ve ahlaki ilişkilerle de sıkı sıkıya bağlıdır. Bu bakımdan bu özellikler dinî, ahlaki ve bireysel alanlarda önemli bir yer tutar. Allah'a sadık (bağlı) kalan bir insan, nasıl ki O'na karşı inanan ve güvenen bir insan ise o, diğer insanlara da sadık ve güvenilir olmak durumundadır. Bu, onun hem söz hem de fiilleriyle, ısrarla onlara bağlı kalması demektir. Şu hâlde güvenin ve buna sadık kalmanın insanî ve ahlaki özelliğini unutmamak gerekir. Kişinin güvenilirliğinin

³⁷ Ali Bardakoğlu, “İslam’ın Öngördüğü Güven Toplumunu Nasıl İnşa Edebiliriz?”, *Hiz. Peygamber ve Güven Toplumu* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017), 14.

³⁸ *Kuran-ı Kerim Meâlî*. Enam 6/152.

³⁹ Koç, “Psikolojik ve Pedago-Sosyo-Teolojik Açından Güven: Din ve Değerler Psikolojisi Perspektifinden Analizler”.

⁴⁰ Yavuz, “Din ve Güven”, 44.

ve buna bağlı sorumluluklarını yerine getirmesi, söz ve fillerinde güvenilir olması dinin de beklediği bir husustur.

Görüldüğü gibi din, iman, bağlılık ve güvenle çok sıkı ilişki halindedir. Ondaki inanç ve güven evrensel bir olgudur. Öyle ise onda inançla birlikte güven, güvenirlilik ve sadakat merkezî bir konumdadır. Sözünde ve fiilinde sadık olan Allah'a güven, güvenilir olmanın asıl kaynağıdır. İnsanın güveni, bağlılığı, sadık ve güvenilir olması O'nun üzerine kurulur.

Allah Kuran'da inanan kimseye "Allah'a kendini bırak. O bütün işlerinde sana vekil olur"⁴¹ derken, insanın yalnızca Allah'a güvenip bağlanmasını ve ona dayanmasını talep eder. Aslında din, Allah'a yaslanıp güven duyulmasını isterken bunu dünya hayatında gerçekleştirmeyi hedefler. Güvenin olmadığı yerde inanç da, bağlanma ve teslimiyet de olmaz. Bu da dinin temelinde inanç ve güvenin özdeş ya da ayrılmaz ikili olduğunu gösterir. İncanın olabilmesi güvenmenin oluşmasına bağlıdır. Nitekim Kuran "İnananlar yalnızca Allah'a güvenip kendilerini yalnızca Ona bıraksınlar"⁴² derken, Allah'ın inananlar için emniyet kaynağı olduğunu bildiriyor. Buna inanan ve güvenen insan, yaşamın güçlükleri karşısında hep güven ve ümitle yaşar ve onun içinde endişe, korku, sıkıntı ve huzursuzluğa yer yoktur. Onun için mümin sadece Allah'a yönelirken yüzünü O'na çevirir; derdini, dileğini O'na açar ve sonunda her şeyi O'ndan bekler.⁴³

Allah'a içtenlikle inanan kimse, Ona sınırsız bir güven içinde bağlanır. Bu da dinin inanırına sürekli güven, emniyet ve ümit uyandıran bir özellik taşıdığını gösterir. Aslında o kendi gayesi doğrultusunda insanı yönlendirirken onun geçmişine af, geleceğine de ümit vaat eder. Öyle ise dinî inançla güven ayrılmaz bir ikilidir. Bu da güvenmenin inanmak ile başladığını, onun peşinden inanmayı davet ettiğini ve dinî incanın da güvenmenin bir sonucu olduğunu gösterir. Bu bakımdan Erikson "Bizim bütün hayatımız güven dolu imana dayanmaktadır." der.²⁸

Esasen dinî bir hayat güvenilen bir inançtan beslenir. Öyle ise inanç güven duygusuyla birlikte kökleşir. Fert gerçekten Allah'a inanıyorsa ona kesinlikle güveniyor demektir. İnsan Allah'a içtenlikle güveniyorsa, onun kendini samimiyetle incasına vermesi ya da teslim etmesi söz konusudur. Bu da tamamen güven esasına dayalı bir bağlantıdır. Güvenmeden ve dayanmadan bağlanmayı beklemek mümkün değildir.²⁹ Böylece, dindar hayatında karşısına çıkan bütün sıkıntılarını, endişelerini ve korkularını bir yönüyle Allah'ın desteğini alarak çözmeye çalışır. Çünkü Allah'a güven öteki alanlarda gerekli olan güven duygularını besler ve onları korumaya alır.

Dinin kendine özgü güven sisteminde hem bilinçli, hem duygusal, hem zihinsel (aklî), hem bilgisel, hem de ahlâkî yönü dikkat çekicidir. O bir yandan inananla inanılan arasındaki ilişkiyi güven esasına dayalı olarak kurarken, bir yandan da buna bağlı olarak

⁴¹ Kuran-ı Kerim Meâli. Rum 33/3.

⁴² Kuran-ı Kerim Meâli. Al-i İmran 3/122.

⁴³ Yavuz, "Din ve Güven", 46.

dinle toplum arasındaki ilişkiyi yine güven esasına dayandırmaktadır. Şu halde dinde inanılandan inananlara, onlardan da inanılana yönelik dönüşümlü bir güven esası söz konusudur. Öyle ise insanın bu çerçeve içinde iki yönlü sadık ve güvenilir olması, ondan beklenen bir özelliktir. Aslında Allah insanlara güvenir. O bu güveni yeryüzünde hayatın yaşanması sırasında gerekli her şeyi meşru (legal) bir biçimde kullanma (tasarruf) ve hükmetme yetkisini (halife) vererek gösterir. Bu, son derece önemli bir sorumluluk olduğu kadar insana çok büyük bir değer verişin veya güvenin ifadesidir.⁴⁴ Bu bakımdan inanan insanlar dünyada sorumluluklarını yerine getirdikleri sürece Allah'ın gerçek dostları, O da onların dostu (Mevlâsı) olur.³¹

Bunun gerçekleşmesi yolunda dinin toplum içerisinde görülen güvensizliklerin ortadan kaldırılmasıyla ilgili olarak sürekli dinî ve ahlakî uyarılarda bulunması güvenin yeniden kurulmasına yöneliktir. O inananlara sorumluluklar yükleyerek geniş çapta güven ve dayanışma duygusunu, dinî ve ahlakî değer paylaşımı çerçevesinde geliştirmeye özen gösterir. Dinî ve ahlakî değerlerle beslenen bir toplumda geniş alanlara yayılan güven duygusu her kesimde verimli etkiler gösterecektir.³²

Temelde karşılıklı güvene, güvenilirliğe ve güvenli olmaya dayanan İslâm dini daha başta güven vericiliğini yeryüzündeki tarihî dokusuyla birlikte Hz. Muhammed'in kişiliğinde açıkça göstermiştir. Hz. Muhammed insanlara peygamberliğini ilk defa ilan ederken henüz peygamber olmadan Mekke halkının kendine verdiği "Muhammed ül-emîn" yani "kendine güvenilen Muhammed" ismiyle doğruluğu, dürüstlüğünü ve örnek kişiliğini ortaya koyarak son derece önemli olan peygamberlik görevine başlıyordu. Aslında bütün peygamberler güvenilir insan modelleridir. Onlar adalette, doğrulukta, dürüstlükte, bağlılıkta, iyilikte, paylaşmada, vefada, sadakatte, kısaca her bakımdan güvenilen insanî özelliklere sahip son derece seçkin kişilerdir. Nitekim Hz. Peygamber, "Müslüman, insanların elinden ve dilinden güvende olduğu kimsedir."⁴⁵ buyurmuştur. Her durumda itimad edilen kişi olmanın, imanın ön şartlarından olduğunu ifade etmiş ve onun müminin en önemli özelliği olduğuna işaret etmiştir. "(O müminler) ki, emanetlerine ve ahitlerine riayet ederler."⁴⁶ ayeti de bu durumu teyit etmektedir.

Din insana yaklaşırken bir yandan onun sağlam, doğru ve lekesiz işleyen aklına (akl-ı selîm), kalbine (kalb-i selîm) ve hür iradesine yönelirken, bir yandan da ona sürekli karşılıklı güven telkin etmektedir. Böyle bir anlayış içinde din körü körüne inanmaya ve güvenmeye talip değildir.⁴⁷ Sözü edilen alanlarda, güvenin yitirilmesine bağlı olarak bireysel ve toplumsal hayatta çeşitli olumsuz sonuçların ortaya çıkmasıyla, güvenin yüksek değerini daha iyi anlıyoruz. Öyle ise güvenin ve güvenilir olmanın yeniden hayata

⁴⁴ Izutsu, *Kuran'da Allah ve İnsan*, 135.

⁴⁵ Ebu Abdullah Muhammed b.İsmail Buhari, *Sahih-i Buhari* (Dımaşk: Daru'l-Ulûmu'l-İslamiyye, 1993). İman 4.

⁴⁶ *Kuran-ı Kerim Meâli*, Müminun 23/8.

⁴⁷ Solomon - Flores, *İş Dünyasında, Politikada, İlişkilerde ve Yaşamda Güven Yaratmak*, 123.

geçirilmesine büyük ölçüde ihtiyacımız vardır. Özellikle bugün söz verme, sözüne sadık kalma ve bunların günlük hayatta fiile dönüştürülmesi hepimizin birer görevidir.

Bu anlamda güveni yerleştirmede din bize imkanlar sunuyor. Dinin özünde güvenin son derece önemli bir yeri olduğu ve insanoğlunun hem kendisi hem de toplum hayatında buna mutlaka sahip olması gerektiğini, toplumun tüm kesimlerine sirayet eden güvensizliğin ortadan kaldırılıp bütün alanda güven ortamının yeniden kurulmasının yollarını tekrar tesis etme sorumluluğu ile karşı karşıya olduğumuzu önemle belirtmeliyiz. Burada bize göre en önemli problem, güven ortamını oluşturacak insanın buna hazırlanması ve yetiştirilmesinde düğümlenmektedir. Bu alanda din, önce güven ve güvencenin en yüksek dayanağı ve en emin otoritesi olan Allah'ı insana telkin ederken, buna inanan bireyin de yeryüzünde güven ve güvenceyi sağlamasını ve onun orada her bakımdan güvenilir bir insan olmasını hedeflemektedir.⁴⁸

3. Güvenin Oluşumuna Eğitimin Etkisi

Güven olgusuna pedagojik açıdan bakıldığı zaman, din ve ahlak eksenli değerler eğitimi kapsamında öğretilebilen bir kavram olarak değerlendirilebilir. Etik değerlerin sağlıklı bir şekilde aktarılması, güven duygusuna olumlu katkı sağlayacaktır. Ayrıca “eğitimle yetenekleri artırılmış ve etik değerleri gelişmiş bireylerden oluşan bir sosyal ortamda güven duygusu oluşturmak kolaylaşmakta ve buna bağlı olarak kişiler arası ilişki performansı da yükselmektedir.”⁴⁹

İnsani ilişkilerin gittikçe azaldığı ve özellikle görsel-işitsel araçlarla iyice sanallaştığı ve kalite açısından değer kaybettiği, şiddetin, bencilliğin, daha fazlasını kazanma hırsının, başkalarına zarar verme kaygısı güdülmeden icra edilen çıkarıcılığın arttığı ortamlarda, birçok ruhsal ve fiziksel rahatsızlıkların artması kaçınılmazdır. Bundan dolayı insanın ihtiyacının olduğu çevreyi oluşturabilmesinin yollarının belirlenmesi, felsefenin, psikolojinin, sosyolojinin, eğitim felsefesinin, eğitim psikolojisinin, sosyolojinin, eğitim sosyolojisinin ve siyasetin en önemli sorunları arasında yer almalıdır. Dolayısıyla her bireyin, üstleneceği komşuluk, öğretmenlik, ebeveynlik, kardeşlik, akrabalık, doktorluk vb. rollerinde ve tüm ilişkilerinde bu tarz bir çevre edinmede kendi sorumluluklarının farkına vararak bunların üzerinde ciddiyetle durabilecek düzeye ulaşması, eğitimin birincil hedeflerinden olmalıdır. Çünkü “bir annenin dahi, bebeğinin psikolojik, sosyal, bilişsel ve duyuşsal kapasitelerini de içeren ruhsal ve fizyolojik tüm ihtiyaçlarına gereği gibi cevap verebilmesi için, kendisinin de en azından bu ihtiyaçlarını bizzat yaşantı ve tecrübe yoluyla gidermiş olmasının önemi çok açıktır.”⁵⁰

⁴⁸ Atay, *Kuran'da İman Esasları*, 48-54.

⁴⁹ Tuncer Asunakutlu, “Örgütsel Güvenin Oluşturulmasına İlişkin Unsurlar ve Bir Değerlendirme”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9 (01 Aralık 2002), 1-13.

⁵⁰ Gürkan Ergen, “Erdemli Bir Kişilik Geliştirme Olarak Eğitim Sürecinin Temel Yapıtaşları; Sevgi, Saygı, Güven”, *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi* 13/29 (2009), 479-510.

Güven, eğitim ve öğrenmeyle birlikte bireye aktarılabilir olduğu halde bu süreç ciddi anlamda ihmal edilmiştir. Günlük kullanılan kavramlar olarak “güvenin inanç, teslimiyet ve emanet, varsayım, umut ve sarsılmaz umut gibi birçok kavramla iç içe olmalarına rağmen bunların hiç birisi gerek aralarındaki anlam farkı bakımından gerekse eğitim açısından farklılıkları, anlamları ve önemleri araştırılıp ortaya konmuş değildir.”⁵¹

Okulun işlevlerinden biri de, çocukların içinde buldukları toplumsal çevreye dair kural, kaide ve sosyal ilişkileri öğrenmeleri ve buldukları kültüre, topluma uyumlarını sağlamaktır⁵². İnsan fitratına uygun bir hayat için bu durum değişmeli ve geleceğin anahtar-yeterliklerinin⁵³ gelecekteki nesillere aktarılması gereken psiko-sosyal yeterlikler ve donanımlar almalıdır. Günümüz toplumunda ve bundan sonraki zaman sürecinde insanlık açısından tehdit oluşturabilecek problemlere karşı, ilgili paydaşlarla iş birliği ve dayanışma içerisinde sürdürülebilir çözümler ortaya koyma kapasitesi bu donanımlara dair örneklerdendir. Başta çocuklar olmak üzere insanların bu tür becerilerle donatılmaları ve içselleştirmeleri için, bu kabiliyetleri edinmiş ve bu özellikleri yaşatarak öğrenmelerine rehberlik eden örnek insanlara ihtiyaç vardır. Zira yok olma eğiliminde olan bu psiko-sosyal yetenek, bilgi ve edinimler, ancak örnek şahsiyet ve hayat deneyimleri vasıtasıyla kazanılabilirler.

Eğitimde ciddi anlamda ihmal edilmiş örnek şahsiyet ve yaşantıların kavranıp ciddiyetle ele alınması gereklidir. Eğitim adıyla çocuklara kuramsal, teorik, kurgusal ve ideolojik olarak sevgi, saygı, güven, iyilik, güzellik ve doğruların anlatımından derhal vazgeçilmelidir. Eğitim ve öğrenme, bu tarz etkinliklerin sadece sınavlar için dinlenip ezberlendiği süreçler ve ortamlar olmamalıdır. Özellikle saygı, sevgi, güven değerlerinin deneyimlendiği ortamlara dönüştürülmelidir.⁵⁴ Çünkü “insan kimliği büyük ölçüde sosyal yaşamın bir ürünüdür ve insan sevgi, saygı ve güvene dayalı bu tecrübeler sayesinde sosyal ilişkileri en mükemmel hale getirebilecek nitelikte donanmış bir beyine sahiptir.”⁵⁵

Bütün insanlar, sürdürülebilir sevgiye ve dolayısıyla güvene, huzura, refaha kısaca insani özelliklere uygun bir hayata ihtiyaç duyar. Ancak hayatını bu şekilde nasıl yapılandıracağına ve bunu nasıl gerçekleştirebileceğiyle ilgili bilgiye, düşünceye ve birikime sahip değildir.⁵⁶ İşte bu noktada eğitim, bilgi ve birikimi kazandırmanın yolu

⁵¹ Ergen, “Erdemli Bir Kişilik Geliştirme Olarak Eğitim Sürecinin Temel Yapıtaşları; Sevgi, Saygı, Güven”.

⁵² Thomas Lickona, *Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect And Responsibility* (New York: Bantam Books, 1991); Hasan Bacanlı, *Duyuşsal Davranış Eğitimi* (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 1999).

⁵³ Wolfgang Klafki, *Neue Studien zur Bildungstheorie und Didaktik* (Weinheim/Basel: Beltz, 1985); Ergen, “Erdemli Bir Kişilik Geliştirme Olarak Eğitim Sürecinin Temel Yapıtaşları; Sevgi, Saygı, Güven”.2009.

⁵⁴ Ergen, “Erdemli Bir Kişilik Geliştirme Olarak Eğitim Sürecinin Temel Yapıtaşları; Sevgi, Saygı, Güven”.

⁵⁵ Ergen, “Erdemli Bir Kişilik Geliştirme Olarak Eğitim Sürecinin Temel Yapıtaşları; Sevgi, Saygı, Güven”.

⁵⁶ Gürkan Ergen, “Eleştirel-Bilinçli Sevgi Eğitimi. Eğitimi Değerler Ekseninde Yeniden Düşünmek”, *Değişen Değerler ve Yeni Eğitim Paradigması*, ed. Salih Zeki Genç (Ankara: Pegema Yayınları, 2017), 181.

olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde eğitim, insanın tali diyebileceğimiz üçüncü hatta dördüncü sırada yer alan ihtiyaçlarından olan konfor içinde bir hayat yaşaması için gerekli tüm bilgi, beceri, yeterlikleri sağlamanın bir aracına indirgenmiştir. İnsanın en önemli ihtiyacı olan sevgi, saygı, güven ve barış içerisinde huzurlu bir yaşama ulaşması için alınması gereken tüm tedbirler ihmal edilmektedir. Fakat eğitim, “varlığın anlamının ve değerinin farkında olarak onlara layık olabilmek hedefiyle, kendisiyle birlikte tüm diğer insanların sözü edilen birincil ontolojik ihtiyaçlarını karşılayabilecek yetkinlik ve donanım kazanma sürecinin adıdır. Alan yazında yer alan eğitim anlayış ve tanımları gerek sözü edilen birincil ihtiyaçları gerekse günümüz ihtiyaçlarını karşılamaktan çok uzak olmakla birlikte, çoğunun sakıncalı olduğu dahi söylenebilir.”⁵⁷ Bu anlamda sevgi, saygı, güven, nezaket ve zarafeti içeren bir eğitim tanımını burada ifade etmek yerinde olacaktır. “Eğitim; değerler ve değerli olana dair üst düzey farkındalık ve duyarlılık geliştirme; insanın diğer tüm varlıklarla ilişkisini belirleyen ve temelini oluşturan sevgi, saygı ve güveni, yaşamının anlamı haline getirme; dolayısıyla adaleti, iyilikseverliği, anlayışlılığı” özümleme süreci olup insanın “arzu, ihtiyaç ve seçimlerini bu ilke ve değerler ışığında muhakeme edebilme ve nihayetinde tüm ilişkilerini nezaket, zarafet, anlayış ve estetik ile yapılandırabilme yeterliği, yetkinliği ve kapasitesi kazanmaya ve bunların tümünü yansıtıcı ve eleştirel bir bilinçle sürekli gözden geçirebilmeyi öğrenmeye rehberlik etme faaliyeti”⁵⁸ olarak tanımlanabilir.

Güçlü bir güven duygusunun oluşması için, ilk dönemlerden itibaren çocukların anne-baba şefkat ve ilgisini görmesi gerekir. Temel güdülerden biri olan ve az çok insanın bütün hayatı boyunca devam eden güvenlik ve korunma ihtiyacı hem genel hem de dini hayatın özünü oluşturan, Allah'a sığınma ve O'na bağlanma duygusuna oldukça benzer özellikler taşır. İlk başlarda ana-babanın varlığının sağladığı temel güven duygusunun, çocukta Allah'la ilgili bilgi ve inan birikiminin gelişmesine bağlı olarak güç kazandığının ve süreklilik gösterdiğinin⁵⁹ düşünülmesi ve akıldan çıkarılmaması gerekir. Ayrıca Kikpatrick tarafından ortaya atılan bağlanma teorisi üzerine yapılan çalışmalar; çocukluk döneminde annesi veya temel bakıcısıyla güven odaklı ilişki yaşayanların, bu tür bir ilişki yaşamayanlardan yetişkinlik döneminde fiziksel, sosyal ve duygusal açıdan daha iyi olduklarını ortaya koymuştur.⁶⁰

Yukarıda ifade edilenin tersine aile bireyleri ve çevresi tarafından reddedilen, itilen, baskı altına alınan ve gerekli ilgiyi görmeyen bireylerin öz benlik algıları oldukça düşüktür. Güvensiz ve endişeli oldukları için diğer bireylere karşı düşmanca hislerle doludurlar ve saldırgan bir tutuma yatkındırlar. Ezilme, hor görülme ve kabul edilmeme

⁵⁷ Ergen, “Eleştirel-Bilinçli Sevgi Eğitimi. Eğitimi Değerler Ekseninde Yeniden Düşünmek”, 173.

⁵⁸ Ergen, “Eleştirel-Bilinçli Sevgi Eğitimi. Eğitimi Değerler Ekseninde Yeniden Düşünmek”, 177.

⁵⁹ Karaca, *Dini Gelişim Psikolojisi*, 30.

⁶⁰ Karaca, *Dini Gelişim Psikolojisi*, 64.

sonucu yara alan öz benlik algılarını kazanabilme amaçlı değişik yollara başvururlar.⁶¹ Yitirilen öz benliklerini onlara tekrar kazandırmak için mutlaka gerekli önlemler alınmalıdır. İslam'ın kazandırdığı şuurun yaşantımızı güzelleştirmesi için buna gerçekten ihtiyaç vardır.⁶²

SONUÇ

Toplumda dini ve ahlaki değerlerin yerleşmesinde, devam ettirilmesinde ve toplum düzenini bozan, insanların rahatını ve huzurunu kaçıran eylemlerin önüne geçilmesinde, sorumluluk bilincine sahip olmak ve bireylerin birbirlerine güvenmesi oldukça önemlidir. Beraber yaşayabilmenin en önemli şartı olan güven; ideal, faziletli ve erdemli bir toplum oluşturabilmenin de ön şartıdır. Toplumsal hayat, sadece insanların aynı çatı altında veya aynı ortamda beraber yaşamaları anlamına gelmez. Onları bir araya getiren ve bir arada tutan, bu beraberliğe anlam katan asgari müştereklere ihtiyaç vardır. Zira toplumu oluşturan bireyler, ruh ve bedenden oluşur ve birbirleriyle olan toplumsal bağları da sadece maddi değildir. “Ruh ve beden uyumu bireye hayat verdiği gibi bireyler arasındaki maddî ilişkiler yanında, sevgi, saygı ve güven gibi psikolojik olgular da, erdemli toplumun kurulmasında önemli psiko-sosyo-pedago-antropo-teolojik birer etkindir.”⁶³

Toplumsal hayatı ayakta tutan ve devam ettiren önemli ilkelerden biri de güvenin karşılıklı olması ilkesidir. Sosyal anlamda barışın tesis edilmesinin yolu da toplumu meydana getiren üyelerin karşılıklı olarak birbirlerine güvenmelerinden geçer. Bireylerin birbirine şüpheyle baktığı, her bireyin diğerlerini zararlı potansiyeller olarak gördüğü toplumlarda, huzurun ve refahın gerçekleşmesi mümkün değildir. Bireyler arasında güveni sağlayan, buna imkân sağlayan değerlerin eğitim yoluyla bireye kazandırdığı ahlaki niteliklerdir. Bununla birlikte birey, elde ettiği ahlaki öğretileri davranışlarına yansıttığı düzeyde istendik bir olgun bir kişiliğe kavuşabilir. Öte yandan bireyin hedeflenen ahlaki olgunluğuyla, bu toplum içinde yaşayan diğer bireyler, gerçek anlamda güvenilir kişiler haline gelir ve ortak yaşam, daha sağlam temeller üzerine kurulmuş olur.⁶⁴

Sonuç olarak “bir toplumun bireyleri ve kurumları arasında güven duygusunun güçlü olması hem dinin hem de ahlakın gereği olup toplumsal huzur ve barışın en temel şartlarındanıdır.”⁶⁵ Dolayısıyla modernitenin tüm alanlarda hüküm sürdüğü günümüzde, insanoğlunun karşılaştığı tüm zorluklara karşı “başta güven olmak üzere merhamet,

⁶¹ Berka Özdoğan, *Çocuk ve Oyun Terapisi* (Ankara: Yargıçoğlu Matbaası, 1988), 149.

⁶² Hüseyin Emin Sert, “Kur’an-ı Kerim Işığında Güven Duygusunun Kaynağı Olarak Müslümanlık Bilinci”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (2008), 197-225.

⁶³ Koç, “Psikolojik ve Pedago-Sosyo-Teolojik Açından Güven: Din ve Değerler Psikolojisi Perspektifinden Analizler”.

⁶⁴ Ömer Müftüoğlu, “Güven Ortamının Bir Toplum İçin Önemi ve Bunu Engelleyen Faktörler”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5/3 (2005), 143-159.

⁶⁵ Mustafa Çağrı, “Güven ve Sadakat”, *Hız Peygamber Kardeşlik Ahlakı ve Kardeşlik Hukuku Sempozyumu* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012), 312-320.

Őefkat, diđerkâmlık, samimiyet, fedakarlık, dođruluk, dűrűstlűk, sűzűnde durma, kul hakkına ve emanete sahip çıkma gibi deđerleri aktarma çabaları desteklenmelidir.”⁶⁶ Bu erevede Tűrkiye’de din hizmetlerinin yűrűtűlmesinden ve yűnetiminden sorumlu olan Diyanet IŐleri BaŐkanlıđına, Milli Eđitim Bakanlıđının ders içeriklerinin hazırlanmasında etkin rolű olan Talim Terbiye Kuruluna, din ve deđerlerin űđretiminde istihdam edilen İmam Hatip Liseleri Meslek dersleri űđretmenlerine, Din Kűltűrű ve Ahlak Bilgisi űđretmenlerini ve din hizmetlerinde gűrev alan Diyanet personellerini yetiŐtiren İlahiyat ve İslami İlimler Fakűltelerine űnemli gűrevler dűŐmektedir.

⁶⁶ Koç, “Psikolojik ve Pedago-Sosyo-Teolojik Açıdan Gűven: Din ve Deđerler Psikolojisi Perspektifinden Analizler”.

KAYNAKÇA

- Kuran-ı Kerim Meâli*. çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2008.
- Asunakutlu, Tuncer. “Örgütsel Güvenin Oluşturulmasına İlişkin Unsurlar ve Bir Değerlendirme”. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9 (01 Aralık 2002), 1-13.
- Atay, Hüseyin. *Kuran’da İman Esasları*. Ankara: Atay Yayınları, 1998.
- Bacanlı, Hasan. *Duyuşsal Davranış Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayım Dağıtım, 1999.
- Bardakoğlu, Ali. “İslam’ın Öngördüğü Güven Toplumunu Nasıl İnşa Edebiliriz?” *Hız. Peygamber ve Güven Toplumunu*. 13-24. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1. Basım, 2017.
- Budak, Selçuk. *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim Sanat Yayınları, 2002.
- Buhari, Ebu Abdullah Muhammed b.İsmail. *Sahih-i Buhari*. Dimaşk: Daru’l-Ulûmu’l-İslamiyye, 1993.
- Çağrı, Mustafa. “Güven ve Sadakat”. *Hız. Peygamber Kardeşlik Ahlakı ve Kardeşlik Hukuku Sempozyumu*. 312-320. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.
- Elkind, David. “The Origins of Religion in the Child”. *Review of Religious Research* 12/1 (1970), 35-42.
- Erdem, Ferda. *Sosyal Bilimlerde Güven*. Ankara: Vadi Yayınları, 1. Basım, 2003.
- Ergen, Gürkan. “Eleştirel-Bilinçli Sevgi Eğitimi. Eğitimi Değerler Ekseninde Yeniden Düşünmek”. *Değişen Değerler ve Yeni Eğitim Paradigması*. ed. Salih Zeki Genç. 171-196. Ankara: Pegema Yayınları, 2017.
- Ergen, Gürkan. “Erdemli Bir Kişilik Geliştirme Olarak Eğitim Sürecinin Temel Yapıtaşları; Sevgi, Saygı, Güven”. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi* 13/29 (2009), 479-510.
- Fukuyama, Francis. *Güven - Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Basım, 1998.
- Görmez, Mehmet. *Hız. Peygamber ve Güven Toplumunu*. 1-13. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1. Basım, 2017.
- Izutsu, Toshihiko. *Kuran’da Allah ve İnsan*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1975.
- İnam, Ahmet. “Her Şeyin Başı Güven”. *Sosyal Bilimlerde Güven*. ed. Ferda Erdem. Ankara: Vadi Yayınları, 1. Basım, 2003.
- Karaca, Faruk. *Dini Gelişim Psikolojisi*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık, 2016.
- Klafki, Wolfgang. *Neue Studien zur Bildungstheorie und Didaktik*. Weinheim/Basel: Beltz, 1985.
- Koç, Mustafa. “Psikolojik ve Pedago-Sosyo-Teolojik Açından Güven: Din ve Değerler Psikolojisi Perspektifinden Analizler”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/33 (Ocak 2018), 1-38. <https://doi.org/10.14395/hititilahiyat.443538>

- Kurt, Abdurrahman. "Sosyal Güven ve Din". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/9 (2000), 277-289.
- Lickona, Thomas. *Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect And Responsibility*. New York: Bantam Books, 1991.
- Marshall, Gordon. *Sosyoloji Sözlüğü*. çev. Osman Akinhay - Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.
- Maslow, Abraham. *Motivation and Personality*. New York: Harper&Row Publishers, 3. Basım, 1970.
- Murata, Sachiko - Chittick, William. *İslam'ın Vizyonu İnanç ve Uygulama*. çev. Turan Koç. İstanbul: İnsan Yayınları, 2000.
- Müftüoğlu, Ömer. "Güven Ortamının Bir Toplum İçin Önemi ve Bunu Engelleyen Faktörler". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5/3 (2005), 143-159.
- Özdoğan, Berka. *Çocuk ve Oyun Terapisi*. Ankara: Yargıçoğlu Matbaası, 1988.
- Püsküllüoğlu, Ali. Ankara: Arkadaş Yayınları, ts.
- Sert, Hüseyin Emin. "Kur'an-ı Kerim Işığında Güven Duygusunun Kaynağı Olarak Müslümanlık Bilinci". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (2008), 197-225.
- Solomon, Robert C. - Flores, Fernando. *İş Dünyasında, Politikada, İlişkilerde ve Yaşamda Güven Yaratmak*. çev. Ahmet Karden. İstanbul: Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası, 2001.
- Topaloğlu, Bekir. "Esmâ-i Hüsnâ". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 11/404-418. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Tümer, Günay. "Çeşitli Yönleriyle Din". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28/1 (1987), 213-267.
- Yavuz, Kerim. *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1987.
- Yavuz, Kerim. "Din Psikolojisinin Araştırma Alanları". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (1982), 87-108.
- Yavuz, Kerim. "Din ve Güven". *Sosyal Bilimlerde Güven*. ed. Ferda Erdem. Ankara: Vadi Yayınları, 1. Basım, 2003.
- Yılmaz, Reşat Haydar. *Takım Üyelerinin Güven Duygusu ve Verimlilikleri Arasındaki İlişkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.